

SEMBLANÇA DE PILAR TOUS DE CIRERA

per Joan Cuscó i Aymami

"Com més creem, més creiem".

P.T. de C.

Va néixer a les darreries de segle. Concretament, l'any 1899, a Sabadell, al carrer Sant Pere, xamfrà amb el de Sant Pau. El temps ha imposat unes transformacions al lloc, com a tants d'altres.

-Què recorda de la seva infantesa? -li demano.

I, aleshores, em va desgranant unes vivències, com un rosari, que reproduïxo exactament:

-Els "serenos" -comença dient- que, de nit, amb certa cantarella anunciaven l'estat del temps.

"Les "burres" que cada dia passaven pel meu carrer, que eren munyides pels seus amos a la vista dels compradors de llet.

"Aquell home que, amb un gran sac penjat a l'esquena, anava pels carrers cridant: "Borregos de Cardedeu!"

"També el que, pel mateix procediment, venia cafè de la Tupinamba...

"El pregoner, que li deien "El nunci", el qual, a cada cantonada, feia sonar la trompeta per fer saber que havia arribat un venedor ambulat, o bé, portant un plat de sardina fresca a la mà, pregonava que a la plaça n'hi havia una parada. Quan anunciava vi, en portava un porró ple, que el donava a tastar a aquell que en volia.

"El doctor Abreu, metge que exercia a Barcelona, el qual, vestit amb jaqué i barret de copa, venia tots els diumenges a casa meua, per a visitar malalts.

"Aquella doneta que cada setmana trucava al cancell de casa i a la que la meua àvia donava uns centímetres perquè resés salms pels difunts, oració que feia a la mateixa entrada.

"El salpàs: especial benedicció que, els Dimecres de Cendra, el sacerdot acompanyat d'un escolanet, feia a cada portalada dels veïns de la seva parròquia.

"Les creuetes fetes amb fulles de palmera que, beneïdes el Diumenge de Rams, penjaven a les portalades.

"Les vergonyants, aquelles dones que, tapant-se amb un vella cara per no ésser reconegudes, demanaven caritat a la porta de les esglésies enmig d'altres mendicants.

"Les ploraires, aquelles que, vestides de negre, tapades de cap a peus amb un gran mantell, precedien -plorant amargament- els enterraments.

"El combregar, que llavors que un malalt necessitava i volia assistència divina, fos de nit, fos de dia, passava pel carrer mentre l'escolà tocava una campaneta. La gent, en oir-ho, sortia amb espelmes enceses, a les finestres, agenollant-se reverent i commoguda."

I segurament que podria relatar altres coses d'aquell Sabadell del seu record d'infància. I, si més no, algunes anècdotes relacionades amb aquells temps. Oir-les, ens ajudaran a perfilar la seva pròpia heroïna.

-Hi ha una anècdota que bé puc titular-la "El petó del rei Alfons XIII" -diu. Fou l'any 1904, que el rei anà a Montserrat a visitar la Verge. Les monges del meu col·legi (era regit per RR. de la Sagrada Família) volgueren fer una distinció al Rei, al seu pas, en tren, per Sabadell i m'elegiren com a emissari. Em penjaren al coll, mitjançant una cinta, una panereta feta de palla, plena de pètals de rosa, que feien de coixí a dos colomets blancs, lligats també amb cintes que eren color blau cel; m'ensenyaren a recitar quatre versets en castellà i, així, em dugueren a l'estació del ferrocarril, perquè en fes ofrena al Rei. Al Rei deuria fer-li molta gràcia aquella ofrena, perquè recordo que demanà que em pujessin al vagó del tren, on m'agafà a coll i em besà tendrament. Jo no havia complert encara cinc anys. Dic no havia complert cinc anys, perquè en la meua col·lecció de medalles de la Mare de Déu, n'hi figura una de commemorativa d'aquella efemèrides, amb la data 10 d'abril 1904.

En un altre moment de la nostra conversa, he tingut ocasió de tenir a les mans aquesta memorable medalla, relacionada amb un tendre record d'infant.

-També guardo a la memòria la visita que el cardenal Casañas féu al meu col·legi; la poesia que -de temps- m'ensenyava la monja; l'emoció de recitar-la a presència del cardenal...

La poesia ja la va atraure des de ben petita, pel que es veu.

-Sí, doncs, recollia totes les que em venien a la mà -explica-. Un bon dia, decidida, vaig dirigir-me a la impremta amb l'intent de fer-les imprimir.

Una forta vocació, certament.

-Cal dir que la primera poesia meua, fou feta a Santes Creus, quan jo tindria uns nou anys. Una colla de familiars i amics anàrem a fer una esmorzada a l'arbreda de Santes Creus. Aleshores, la font que hi ha a l'arbreda estava entre tres parets emblanquinades, i moltes de les persones que visitaren aquell lloc, havien deixat en elles escrits llurs noms. Em féu gràcia allò i totseguit vaig demanar

al meu pare el seu llapis per escriure-hi el meu nom. Havien comentat els meus familiars que aquella font era de propietat del marquès de Casa Riera, hisendat d'aquelles rodalies. No sé com ni per què, en veure'm el llapis als dits, vaig escriure aquestes ratlles: "Avui hem vingut amb gran broma, / a fer un bon esmorzar / felicitó al marquès de Riera / per la idea que portà / de fer una font tan maca / i que tan bona aigua hi ha / i, demés aquests pedrissos / per poder-hi reposar". Un dels amics s'adonà del meu escrit i el mostrà als meus pares. Un oncle meu, agafant-me per sota els braços, m'alçà enlaire i aixecant la veu, digué: -Tenim una poetessa a la família!

De ben joveneta, va escriure el català, sense haver rebut cap lliçó.

-En "La Veu de Catalunya" -diu- diari al qual estava subscrit el meu pare, vaig aprendre el meu idioma.

-Sempre ha escrit en ell?

-Tan sols, quan la guerra civil, que estava a San Sebastià, vaig escriure en llengua castellana dos llibres avui encara parcialment inèdits: "Cantares" i "Pensamientos".

Cal fer esment de la seva vocació a la música, però que sigui ella mateixa que ens ho expliqui amb la seva suavitat de veu, com un arpegi:

-De petita, tocava el piano. Els meus pares, en veure que tenia facilitat per la música, em procuraren unes classes especials; un cop per setmana, vindria de Barcelona un professor de música, Robert Goberna, que era músic compositor i crític del teatre Liceu. Vàreig perfeccionar-me molt amb aquelles lliçons, aconseguint tocar al piano obres importants: sonates de Beethoven i de Mozart, valsos, poloneses i nocturns de Chopin, concerts de Schuman, rapsòdies de Liszt, etc.

I afegeix:

-El meu pare, que era un enamorat de la bona música, cada vegada que jo tocava la sonata "Patètica", de Beethoven, em donava una moneda de dos ralets de plata...

Va donar algun concert íntim a Sabadell i a Tona -on passava una mesada cada estiu-, i també al Centre de Lectura, de Valls, on també cada any de pas a Pont de l'Armentera (d'on era fill el seu pare), ja l'esperava una bona colla d'aficionats a la música que omplien la gran sala, per oir-la.

El maig de l'any 1919 va donar un concert de piano al local de l'Acadèmia de Belles Arts, que aleshores era a la Rambla. Composava el programa obres de Chopin, Albéniz i Mozart.

-Per cert -diu- cal fer menció del programa que es repartí, que a causa d'una vaga que venien sostenint els impressors, es vege- ren obligats a escriure'ls a màquina damunt d'un paper, que era d'estrassa... En guardo un, com a record, entre els fulls del meu "Diari".

El seu "Diari" que el va començar a escriure l'any 1917 a instància del seu promès Ramon Cirera i Voltà, llavors estudiant de Medicina.

-Vaig continuar-lo assiduament -explica- fins l'any 1921, any que vaig maridar-me. El meu "Diari" s'és decantat sempre cara la llar, no obstant això, fa menció d'algun fet històric principalment als darrers temps... També els meus records de la guerra civil de l'any 1936, però, sobretot els que fan referència a la meva persona i familiars estan recopilats en una llibreta apart, escrits després d'aquella trista i lamentable lluita, però també la mort inesperada del meu espòs féu que quedés inacabat aquell treball. Entre els fulls de la llibreta, resten anotats en un paper els darrers episodis que volia narrar...

Té ara, en les seves fines mans, el "Diari", talment com si l'acari- cés. I continua:

-L'any passat, després de més de vint anys de silenci, el vaig reemprendre, fent un llarg resum, i vaig continuar-lo varis dies, però el món i jo hem canviat tant en tot, que, certament em sento ja incapaç per a continuar-lo.

Queden, encara, unes fulles en blanc...

Joan Arús, fou el seu orientador en el camí de la Poesia, ja que va ésser el primer en conèixer les primícies dels seus versos. Aleshores, ella tenia quinze anys. Quinze florits abrils...

-Crec que els meus versos no li van desagradar -diu-, puix m'animà moltíssim perquè seguis endavant. Pocs dies després també, en un diari local, apareixia un article que comentava que Sabadell comptava amb una nova poetessa: "és abscondida humilment com una viola i és jove, molt jove".

En els seus llavis es dibuixa un somriure quan em diu:

-L'amic Arús fou a més un dels meus primers balladors -i continua: A poc d'haver fet coneixença amb ell, un diari local publicava una poesia seva amb la següent dedicatòria: "A la sereníssima jo- vincel-la P. T. F. La poesia començava així: "Jo voldria saber dir -l'exquisida meravella- d'aquesta amiga novella d'ahir..."

Tornem a la prosa, i em pregunta:

-Fa temps que no l'heu vist l'Arús?... L'última vegada que el vaig veure va ésser quan la presentació del seu últim llibre, aquí a Barcelona.

I, ambdós parlem de l'inquiet i cisellador mestre del sonet.

Vull afegir que, dies després, el mati del vint de desembre prop passat, quan la mort de l'esposa de Joan Arús, a Castellar del Vallès, coincidirem amb Mn. Geis i Pilar Tous, a donar el nostre conhort a l'Arús, qui ha deixat escrit al recordatori exequial de l'es- posa:

"Per viure plenament cal sobreviure;
per completar-se, cal abans, morir"

Anys després i per mediació de Costa i Deu va conèixer mossèn Camil Geis. Fou arran de la publicació del seu primer llibre "Vergeret d'Abril" de la col.lecció "Biblioteca Sabadellenca", editat l'any 1934. D'aleshores ençà l'amistat de Mn. Geis amb la família Cirera-Tous, ha perdurat fins avui.

I ja seguint el fil de la seva bibliografia, cal dir que l'any 1936, va donar un recital dels seus poemes a l'Acadèmia de Belles Arts, de Sabadell.

Després, el parèntesi de la guerra, i ja a l'any 1943, el recull seu "Figures i Paisatge" fou distingit amb la Flor Natural de la Festa de les Lletres, que tingué lloc en el Teatre Euterpe.

-Era el 2 d'agost -diu-, i actuava de Mantenedor l'il.lustre es- criptor-poeta Eduard Marquina. Eren aquells, els primers Jocs Florals que es celebraven des d'abans de la guerra civil, amb bel.li- gerància del català. Guardo un record imborrable d'aquella festa.

El recull "Figures i Paisatge" fou publicat el mateix any en una edició limitadíssima. Creu recordar que constava de vint exem- plars, "quatre dels quals m'en féu ofrena la Reina de la Festa, Maria Antònia Marcet i Figueras, la família de la qual costejà l'edició, com a obsequi, en record d'aquell dia".

-En el llibre -afegeix- hi figuren 17 il.lustracions de Ricard Marlet.

La conversa s'extén suaument. L'àmpli despatx que dona al barceloní Passeig de Gràcia, que fou del consultori del seu marit, doctor Ramon Cirera i Voltà, actualment hi exerceix el seu gendre, el doctor Pere Capdevila, també fill de Sabadell. Ara, però, en aquesta hora quieta, estem ambdós sols, repassant aquestes vivències que han configurat una vida amorosa, puix no en va em- pra aquest lema: "La llar, és el meu món". El món, el seu, ple d'afec- tivitat d'esposa, de mare i àvia.

Després d'una pausa, continua:

-Fou Mn. Geis qui m'animà a fer la biografia d'Agnès Armen- gol, quan en una carta s'expressava així: "com a dona, com a poe- tessa i com a sabadellenca, crec que fóra escaient que fos vostè qui fés la biografia d'Agnès Armengol". Aquest llibre, editat l'any 1957, és el segon volum de la col.lecció "Biblioteca Sabadell".

Cal dir que aquesta biografia havia obtingut Primer Premi Es- traordinari en els Jocs Florals celebrats a la nostra ciutat el dia 14 de desembre de l'any 1952, en commemoració del cinquantenari de la mort del nostre gran sacerdot poeta, Jacint Verdaguer.

PILAR TOUS DE CIRERA

MEDALLES

TORRELL DE REUS
BARCELONA
1951

(Reproducció de la portada del llibre)

I quant al seu llibre "Medalles", oïm la seva original versió:

-Fou escrit llavors que el meu fill feia el servei militar. Jo cada dia passava el rosari amb un dels rosaris de la meua col.lecció de medalles de la Mare de Déu (de la que en parlarem després), dels quals, entre gra i gra, penja una medalla de la Verge en les seves diverses advocacions. Del fervor d'aquelles pregàries, va néixer el llibre. Un bon dia -continua- vaig llegir als assistents d'una de les reunions que setmanalment celebràvem l'"Agrupació d'Amics de Joan Maragall" -dissortadament avui ja disolta, però de la que guardo estimats records-, uns quants dels petits poemes que integren el llibre. Aquells companys m'animaren perquè recollís aquells poemes en un volum, acompanyats dels mateixos dibuixos de cada medalla de la Verge Maria, la meua inspiradora. Fou la delicada dibuixant pintora, Teresa Brnyas, que s'oferí per fer els dibuixos, i així és com poc temps després, el llibre "Medalles" veia la llum. Això era l'any 1952.

Cal afegir que l'any 1959, i en "ocasió de celebrar el seu Centenari la Caixa d'Estalvis de Sabadell, jo, d'acord amb els fills i de Teresa Brnyas, vaig fer donació de l'exemplar únic a l'esmentada Caixa per creure que fóra estimat i, per sempre, al l'abast de tots els sabadellencs que volguéssin llegir-lo!

Apart d'aquells llibres que va escriure durant la seva estada a San Sebastián, té una obra, també inèdita, "Glossa dels mesos", llibre de poesia.

-Tenia en projecte publicar aquest llibre -diu- però la mort del meu espòs, ocorreguda l'any 1958, ho paralitzà tot. D'ençà d'allavors, no he escrit mai més poesia... Tan sols ara, fa unes setmanes, i arran del casament del primer nét, a l'hora de la taula vaig llegir un poema... Vol oir-lo?

I aleshores el llegeix i en cada paraula hi posa aquest accent poètic que sols un veritable poeta sap expressar...

Durant la seva vida -fins a la mort del seu marit- ella, Pilar Tous de Cirera, ha col.laborat en diverses revistes, figurant també en Antologies i Llibres de Poesia.

L'any 1952, Tomàs Roig i Josep Me Serrala incloïen al seu llibre "Siluetes Epigramàtiques". També l'editor Massó incorporava el seu nom a l'"Enciclopedia Biogràfica Española". No podrà pas faltar, és obvi, a la Gran Enciclopèdia Catalana.

Em plau transcriure aquestes paraules amb que Sempronio encetava el seu article en "Diario de Barcelona" el 2 de febrer de 1958, titulat: "Les medalles de la poetessa". Hi ha poetes que, durant tota la seva vida presumeixen d'una medalla. La poetessa donya Pilar Tous de Cirera, les té a centenars..."

Actualment, la seva col.lecció la constitueixen més de dues mil medalles.

Sens dubte, és la col.lecció més nombrosa no ja catalana, sinó àdhuc de tota Espanya, de medalles de la Verge Maria. Certament és "un monument d'art popular, de fe religiosa i de tenacitat femenina". Dona gust veure les quatre vitrines curulles de medalles, de totes classes, d'arreu del món, curiosament col.locades i senyalades la major part d'elles amb una petita llegenda o una simple indicació.

Aquesta notabilíssima col.lecció la integren únicament medalles marines, això és, referent a la Verge Maria. Posseeix una fitxa de cada una d'elles, on fa constar les particularitats i la seva procedència. Hem dit que en té de tot el món.

Ella n'està joiosa d'aquesta col.lecció a la que tota la seva família ha col.laborat, començant pel seu marit, el qual s'hi va sentir afeccionat.

-L'any 1958 -explica, referint-se a la col.lecció-, guanyà el Primer Premi de medalla religiosa moderna a l'Exposició Internacional de Numismàtica i Medallística, que va celebrar-se a Barcelona.

S'imposa fer-li la pregunta:

-Quina medalla considera de més vàlua?

Torna a dibuixar-se el seu suau somriure, i després em mostra una modestíssima medalleta, de plàstic, que em fa mirar a través d'una lupa per poder llegir que pertany a l'any 1952, quan el Congrés Eucarístic, en la ciutat comtal. I, aleshores, m'explica que és un exemplar estrany, puix la seva gravació va passar inadvertida. Pocs col.leccionistes la tenen.

Posa als meus dits una i altra medalla explicant-me la seva història, o detalls o vivències... Aquella de la que hem parlat al principi, la medalla del Rei Alfons XIII quan visità Montserrat, passant per Sabadell...

Varis rosaris, penjats, fets de medalles, i, entre aquells, el que li inspirà poemes que foren recollits, més tard, en el seu llibre "Medalles".

-I, no valdria la pena exposar aquesta col.lecció a Sabadell? -li demano.

Per ella no hi hauria cap inconvenient. Fins i tot, crec que podria complaure-la. Cal dir que ha estat exposada poques vegades, de manera pública.

També em diu que el seu marit tenia en molta estima una medalla que va fer la seva filla, la petita, i és la Verge de la Salut, de Sabadell, feta en esmalt. El matrimoni Cirera-Tous, estava molt vinculat a la seva ciutat nadiua.

La senyora Pilar, després m'ensenya uns treballs manuals amb els que s'entreté. Són brodats a mà; són treballs acurats, fets amb aquesta delicadesa tan subtil, tan femenina, tan pròpia de Pilar Tous.

Hi ha unes paraules seves que vull transcriure, puix reflecteixen a bastament la seva personalitat.

-De sempre, he estat amant i defensora de la família. En veure l'espòs i els fills, reunits a taula, solia dir: Aquest, és el meu món. Per això, en certa ocasió, els fills em feren ofrena d'una rajola de terrissa que deia: "La meua llar, és el meu món..." Del "Dia de la Mare" guardo un portabugia de llautó amb la inscripció: "La llum de la mare il.lumina la família".

M'acomio d'ella. Crec que li he robat un tros de la seva intimitat. Potser no és així: és ella qui m'ho ha ofert, gentilment i dolçament, com ho fa una mare.

D'aquella llar plena de sensibilitat, de records que ella guarda curiosament, n'he sortit amb un sentiment indefinible, i a l'ensem, commovedor...

PERFIL

Es una dama
 Té una distinció natural i senzilla.
 Elegant.
 Culta.
 Ulls clars, de llunyania.
 Cabell gris i abundós, d'ondat suau.
 Té la pal·lidesa de la porcelana.
 D'una presència harmònica.
 Plena d'essències líriques.
 L'envolta una platejada aurèola.
 Té l'aire místic inspirat pel record.
 Poetessa.
 Mariana.
 Gaudeix una beatitud cèlica...

QUESTIONARI "PROUST"

El principal tret del meu caràcter?

Diria que és la sinceritat.

La qualitat que prefereixo en un home?

Considero que una sola qualitat és poc. Qualitats que prefereixo: voluntat, activitat, coratge...

La qualitat que prefereixo en una dona?

La de l'ordre. L'ordre és benestar.

Allò que més estimo en els amics?

Que siguin nets d'enveja.

El meu principal defecte?

Poc estudiosa.

La meva ocupació preferida?

Els treballs manuals m'entusiasmen.

El meu somni de benestar?

Viure rodejada dels meus.

Quina fóra la meva pitjor desgràcia?

Morir més tard que els meus fills.

Què voldria ser?

El que sóc.

On desitjaria viure?

Allà on visc.

Quin color prefereixo?

Si el blanc és color, el blanc.

Quina flor prefereixo?

Totes aquelles que duen perfum.

Quin ocell prefereixo?

El pardal per la seva senzillesa.

Els meus autors preferits en prosa?

En conec pocs per tenir preferències.

Els poetes preferits?

Els sentimentals. Considero que on no hi ha sentiment no pot haver-hi poesia.

Els herois de ficció?

Charlotte.

Les meves heroïnes de ficció favorites?

Beatriu, de la Divina Comèdia.

Els meus compositors preferits?

Beethoven, Chopin, Mozart, Liszt...

Els pintors predilectes?

Velàzquez: m'encanten les seves "Menines".

Els meus herois de la vida real?

El meu espòs.

Les meves heroïnes històriques?

Santa Joana d'Arc.

Els noms que prefereixo?

Noms curts, per exemple, el meu.

Què detesto més que res?

La mentida.

Quins caràcters històrics menyspreo més?

El sàdic Nerón.

Quin fet militar admiro més?

(Sense resposta).

Quina reforma admiro més?

Aquella que millori la societat.

Quins dons naturals voldria tenir?

El de la paciència, sobre tots.

Com m'agradaria morir?

Sempre em sento preparada per morir. Morir sense emmalaltir per no fer patir aquells que m'estimen.

Estat present del meu esperit?

Asserenat. La serenor resisteix totes les maltempsades.

Fets que m'inspiren més indulgència?

El reu que es confessa espontàniament culpable.

El meu lema?

Faig meu el dels Sometents de Catalunya: Pau, Pau i sempre Pau.

(Aqui en la Terra i allà en el Cel...)